

zeker informatief is, mis ik toch de voor historici nu eenmaal zo belangrijke bronvermeldingen. Wat jammer dat Miedema niet meer informatie geeft over de gegevens waar hij gebruik van heeft gemaakt. Als dit boek, net als de premieuitgaven bij uitstek voor het grote, brede publiek is geschreven, is nog meer achtergrondinformatie wellicht te veel gevraagd. Toch is het spijtig, want over een interessant fenomeen als de 'boekenclub' is ongetwijfeld veel meer te zeggen. Voor de geïnteresseerden in de boekgeschiedenis had deze uitgave veel meer kunnen betekenen. Een stimulans tot nader onderzoek is het wel.

Marianne Klein-Meijer

J. Schoormans, *De rooie reus. Dirk de Vroome, strijder tegen onrecht 1925-1986* (Amsterdam: Babylon-De Geus, 1995, 415 blz., f39,50, ISBN 90 6222 281 1).

Dirk de Vroome was ongetwijfeld een bijzondere figuur, een even opvallende als lastige stoorzender voor autoriteiten in Limburg en ook daarbuiten in een zich van 1969 tot in de jaren tachtig uitstrekkende actievoerderij tegen maatschappelijk onrecht onder de zelfgegeven geuzennaam 'rooie reus'. Schoormans verhaalt gedetailleerd — daarbij ook saillante anekdoten niet vermijgend — van De Vroomes acties, zulks mede in het perspectief van zijn gehele, ook vroegste levensloop, die in belangrijke mate bepalend is geweest voor zijn actiedrang.

Zijn jeugd en vormingsjaren stonden niet onder gelukkig gesternte en droegen als zodanig bij tot levenslange gevoelens van frustratie en zelfs, aldus de auteur, haat en wraak. Hij bezat een lastig, driftig en bij tijd en wijle dictatoriaal karakter. Lange werkloosheid van de vader in de jaren dertig zorgde voor indrukken van armoede en vernedering. Afwezigheid van zijn vader gedurende de oorlog en een zwakke moeder brachten ontwrichting van het gezin. Dirk, reeds vóór de oorlog op de ambachtsschool mislukt, probeerde het gezin op orde te houden, maar raakte daarbij met zijn moeder in conflict. Dit leidde zelfs, als vlucht, tot aanmelding bij de Waffen SS, die hem evenwel al na een maand wegens ongeschiktheid weer naar huis zond. Na de oorlog scheidden de ouders. Dirk verliet het ouderlijk huis en trad na het behalen van de diploma's lassen en bankwerken eerst bij Hoogovens en dan bij Ketjan in Amsterdam in dienst. Tevens kwam hij bij de Eenheidsvakcentrale en, bij Ketjan, in de arbeiderskern. Hij liet zich kennen als een goede vakman, doch tevens als een felle, directe en lastige actievoerder tegen wat hij ervoer als onrecht. Na zijn ontslagneming bij Ketjan in 1956 volgden jaren van 'twaalf ambachten en dertien ongelukken'. In 1966 voerde zijn werk hem naar Stein in Limburg. In 1969 bij een bedrijfsreorganisatie werkloos geworden, bleef hij verder overwegend op uitkeringen aangewezen. In contrast met deze wisselvallige en instabiele levensloopbaan was zijn gezinsleven goed. Juist ook in 1969 startten jaren van actie in Limburg tegen gemeentelijke en hogere bestuurlijke autoriteiten en van confrontaties met politie en staande en zittende rechterlijke magistratuur. De acties werden gevoerd voor personen en groepen die zich door het optreden van autoriteiten miskend of aangetast voelden: personen die werkzaam waren bij de sociale werkverschaffing, trekkers van bijstandsuitkeringen en — vooral — woonwageneigenaren en zigeuners. Evenals in de tot 1956 gevoerde acties was ook hier felheid troef. De Vroome raakte niet alleen in confrontatie met politie en justitie vanwege optreden van die zijde, maar lokte ook zelf die confrontatie uit en zag de rechtszaal als publicitair schouwtoneel. Vele acties werden op ludieke wijze, soms in geslaagde vermommingen, gevoerd. Zijn denkbeelden waren zwart-wit en gingen uit van uitbuiting door de economische machthebbers, waartegen slechts een omwenteling kan helpen. Nader uitgekristalliseerd waren deze overtuigingen niet.

Schoormans spreekt over de 'grote betekenis voor op zijn minst de moderne Limburgse ge-

schiedenis' en wijst daarbij op de context van de katholieke zuil waarin zich scheuren gingen vertonen. Die context wordt niet erg ver uitgediept. De lezer krijgt vooral de opeenvolgende acties met de meer directe contexten daarvan gepresenteerd. Het boek vindt zijn grootste kracht in vertellen, niet in analyse. In die kwaliteit en door de schrijfstijl — de auteur is historicus en journalist — leest het boek vaak als een roman. Diverse achterliggende kwesties worden alleen aangestipt: de werking en problemen van de sociale werkplaats en de Algemene Bijstandswet; de historische en actuele achtergronden van woonwagenvolk en zigeuners en het beleid ten overstaan van die ambulante groepen; en het sociaal-politieke en cultureel-mentale beeld van het toenmalige Limburg. Dit type kwesties moet in beschouwing worden genomen wil men een figuur als De Vroome kunnen plaatsen. Is het kader van de afbrokkelende Limburgse verzuiling als verklaring voldoende? Dat De Vroome op 41-jarige leeftijd naar Limburg kwam, was immers maar toevallig. Schoormans stelt in dit verband niet expliciet de vraag, of De Vroome als actievoerder ook niet elders in Nederland had kunnen gedijen. Was niet, meer dan de beginnende Limburgse ontzuiling, het kritische en actievoerende klimaat in Nederland in algemene zin het kader waarin iemand als De Vroome zijn speciale rol kon spelen? Aanvallen op 'het gezag', de kritische jeugd-, studenten- en vrouwenbeweging, de kritische vakbeweging, scheuren in de gangbare partijpolitieke bolwerken en de polarisatiegedachte, dit alles is niet in Limburg ontstaan en heeft in die contreien ook niet zijn hoogtepunten bereikt. Provocatieve, tartende en ludieke vormen van actievoeren startten met Provo in Amsterdam. De Vroome was in Limburg boven-Moerdijkse import en Schoormans constateert dat de in de jaren vijftig bij EUC en Ketjan opgedane actie-ervaringen hem waarschijnlijk later in Limburg van pas zijn gekomen. Elders in Nederland toonden autoriteiten zich vaak bepaald niet minder geprovoceerd en gechoqueerd dan in Limburg.

Schoormans vermijdt van De Vroome een held te maken. Hij schetst hem in 'grootheid' én 'kleinmenselijkheid'. De Vroome, aldus Schoormans, heeft terecht bepaalde pretenties van instellingen en gezagsdragers aan de kaak gesteld, maar bij deze instellingen en personen is ook veel 'verantwoordelijkheidsgevoel' en 'menslievendheid' aanwezig. De auteur bewaart dus distantie naar beide zijden. Het boek steunt op een uitgebreide en grondige bronnen-documentatie inclusief vele interviews, maar de selectie van secundaire literatuur sluit de hierboven bedoelde bredere analyse uit.

A. C. A. M. Bots

J. J. van Dijk, P. E. Werkman, *Door geweld gedwongen. Het CNV in oorlogstijd* (Utrecht: Vakcentrale CNV, 1995, 120 blz., f17,50, ISBN 90 5403 005 4).

Nadat twee voormalige CNV-bestuurders in 1956 al een boek over het Christelijk Nationaal Vakverbond in de oorlog hadden geschreven (A. Stapelkamp, J. Schipper, *De banier opnieuw geheven*), is dit in het kader van vijftig jaar bevrijding opnieuw gebeurd, ditmaal door twee nauw met het CNV verwante historici. Hun onderzoek berust op gedrukte bronnen, interviews en archiefonderzoek en is nauwgezet verricht. Het boek begint met een schets van het CNV tot aan de Duitse inval, behandelt daarna het eerste oorlogsjaar, de opheffing van het CNV in 1941, de periode 1941-1945 en de heropricting eind juli 1945. Het boek geeft een goed overzicht van de gebeurtenissen en van de verhoudingen tussen de drie vakcentrales NVV, RKWV en CNV. De auteurs proberen zaken inzichtelijk te maken. Zo laten zij zien dat het niet doen van een uitspraak over de onverenigbaarheid van het CNV-lidmaatschap met dat van de NSB veroorzaakt werd door formalistische opvattingen binnen het bestuur (27). Ook geven zij een